

ВІДГУК

офіційного опонента

на дисертаційну роботу Дзевелюк Марини Володимирівни на тему: «Традиції та новації в розвитку функцій сучасної держави», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії (кандидата наук) за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права, історія політичних і правових учень

Актуальність обраної теми. Питання про функції держави є одним з найважливіших в загальнотеоретичній юриспруденції. Це обумовлено, по-перше, тим, що у функціях має місце прояв суті держави, її соціальне призначення. Тому пізнання функцій слугує передумовою пізнання головного у діяльності держави. По-друге, функції держави визначають її структуру. Іншими словами, структура державної діяльності визначається системою тих суспільних відносин, на які держава здійснює необхідний вплив, й її не можливо характеризувати у відриві від системи суспільних відносин, що регулюються державою. Зміни функцій, без сумніву, ведуть до змін структури. Відтак, питання про функції держави – це питання не тільки теорії, але і практики державного будівництва.

Науково обґрунтована визначеність із систематикою функцій держави є не тільки передумовою максимальної реалізації її соціального призначення, але і будь-яких конституційно-правових конструкцій структурування державного апарату, майже всієї сфери публічно-правового впливу держави на суспільні відносини. В науці теорії держави та права не склалася більш-менш узгоджена позиція, що могла б виконати роль парадигми в цьому питанні, а відтак дозволяла б ґрунтувати на ній алгоритми постановки питань та їх розв'язання. Слід зазначити, що особливості впливу сучасного глобального світового середовища є найбільшим чинником еволюції традиційних поглядів щодо функцій держави.

Важливо підкреслити, що такі зовнішні впливи є системними проявами так званого нового світового порядку, а відповідно і позначаються водночас на цілій низці сфер суспільних відносин країни, змінюючи глибинні параметри її існування. Саме тому будь-яка держава повинна визначитись із своїм ставленням до такого порядку та його складових, сформувати таку модель взаємодії із зовнішнім середовищем, яка дала б змогу мінімізувати руйнівні наслідки глобалізації і водночас використати всі можливості для власного розвитку та перетворення.

З цього приводу М. В. Дзевелюк цілком слушно зазначає, що масштаб цих трансформацій, а так само їх вплив на всі без винятку аспекти державного буття є такими, що його майже неможливо охопити однією теоретичною концепцією чи політико-правовою доктриною. (с. 1 автореферату).

Спроба дисертантки комплексно дослідити сутність традицій та новацій в розвитку функцій сучасної держави, виходячи із сучасних умов розвитку держави і права, наполягання на домінуванні комунікативного підходу у процесі розкриття предмету дослідження заслуговують на повагу і підтримку.

Проведене М. В. Дзевелюк дисертаційне дослідження дозволяє сформувати уявлення не тільки про природу функцій сучасної держави, але й виявити загальні тенденції та закономірності їх розвитку, визначити оптимальні шляхи удосконалення.

Поряд із цим, обрана дисертанткою тема, зроблені висновки та пропозиції є вельми актуальними для вітчизняної правової системи, бо, по-перше, дозволяють враховувати загальносвітові тенденції щодо порядку реалізації функцій сучасної держави, а по-друге, удосконалюють категоріальний апарат юридичної науки.

Варто підтримати твердження М. В. Дзевелюк, що вітчизняна юридична наука загалом і державознавство зокрема сьогодні більшою мірою зорієнтоване на теоретичне осмислення окремих функцій, а не

тенденцій їх трансформації як певної системи. Відтак, цілісного теоретичного дослідження поєднання традицій і новацій у функціонуванні держави, з урахуванням сучасних тенденцій її розвитку, не проводилося.

У зв'язку з цим встановлення природи та сутності традицій та новацій в розвитку функцій сучасної держави є одним із актуальних напрямів досліджень юридичної науки. Це питання яке має не лише теоретичне але й вагоме практичне значення.

Дисертація виконана відповідно до теми науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» на 2011–2015 рр. «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» (державний реєстраційний номер – 0110U000671) та плану науково-дослідної роботи кафедри загальнотеоретичної юриспруденції «Наступність та оновлення як тенденція розвитку держави і права сучасної України».

Результати дослідження М. В. Дзевелюк є затребуваними, як в аспекті модернізації та розвитку категоріального апарату загальнотеоретичної юриспруденції, так і з точки зору перспектив удосконалення організації та функціонування механізму сучасної держави.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. З огляду на теоретичні, емпіричні та нормативні джерела, які були опрацьовані дисертанткою, можна стверджувати щодо наукової обґрунтованості положень, сформульованих у дисертації, які підтверджуються критичним аналізом наявних літературних джерел юридичного, політологічного, соціологічного та філософського спрямувань з питань визначення сутності традицій та новацій в розвитку функцій сучасної держави. Список літератури містить 290 джерел.

Дисертанткою опрацьовано наукові праці (монографії, статті, підручники) зарубіжних та вітчизняних дослідників. Використовувалися матеріали (доповіді і повідомлення) наукових конференцій. Теоретичним

підґрунтям слугували наукові праці з теорії держави та права, філософії права та галузевих наук. Значна увага була приділена аналізу сучасного стану і проблемам реалізації функцій держави.

М. В. Дзевелюк на належному рівні розкрила предмет дисертаційного дослідження. За структурою робота складається із анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків, є досить логічною і повністю відповідає цілям і завданням поставленим авторкою. В процесі дослідження дисертантка використовувала зарубіжну наукову літературу. Зазначені аспекти свідчать про всебічність та достовірність проведеного дослідження, яке становить значну цінність як для вітчизняної науки, так і для практичних дій, спрямованих на розвиток організації ефективного функціонування держави.

Всебічний загальнотеоретичний аналіз окремих положень, сприяли виробленню власного підходу до цілого ряду принципів питань. Саме це дало можливість М. В. Дзевелюк виявити сутність традицій та новацій в розвитку функцій сучасної держави.

Належний ступінь наукової обґрунтованості результатів виконаного дослідження забезпечено також використанням відповідних наукових методів.

Методологічну базу дослідження утворюють загальнонаукові та окремо-наукові методи пізнання, а також концепції і концепти сучасного державознавства. Серед загальнонаукових методів, використаних в дисертації, слід виділити: метод класифікації, за допомогою якого систематизовано та поділено на категорії функції сучасної держави за критерієм їх зв'язку з призначенням держави (п.п. 1.3, 2.2, 2.3); метод теоретичного моделювання, який дав змогу сформулювати та виявити основні риси сервісної держави як функціональної моделі сучасної держави (п. 3.3); метод доктринального аналізу, що уможливив критичне осмислення існуючих підходів до розуміння функцій сучасної держави та місця контенту функціонування держави у структурі державознавства (п.п. 1.1,

1.2). До окремо-наукових методів, використаних у дослідженні, належать: догматичний метод, за допомогою якого здійснено аналіз понятійної структури теорії функцій сучасної держави, а також виявлено тенденції нормативної трансформації державних функцій (п.п. 2.2, 2.3, 3.2); функціональний метод як варіація системного методу, що уможливив розгляд функціонування держави безвідносно до її інституційної структури (п.п. 1.1, 2.1).

Методологічне значення також мали концепти сучасного державознавства: сучасна держава, мінімальна держава, максимальна держава, сервісна держава тощо.

У роботі також використовувалися загальні прийоми наукового пізнання: аналіз і синтез, дедукція та індукція, абстрагування, екстраполяція тощо.

Висновки, зроблені у дисертації, зокрема, щодо визначення поняття номенклатури функцій сучасної держави є значним внеском до теорії держави і права.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації полягає у тому, що представлена дисертація є першим у вітчизняній загальнотеоретичній юриспруденції комплексним осмисленням традицій та новацій у розвитку функцій сучасної держави. У результаті здійсненого дослідження сформульовано низку положень, висновків та пропозицій, які мають наукову новизну.

Розділ перший «Функціонування держави як предмет загальнотеоретичного дослідження» присвячено методологічним і загальнотеоретичним проблемам розуміння функціонування держави та концептуалізації функцій держави у сучасному державознавстві.

Цікавою, з наукової точки зору, є позиція авторки, згідно із якою вона вважає, що функціонування держави є концептом державознавства, який використовується для осмислення усієї сукупності засобів, цілей,

інструментів, що застосовуються державою для протистояння зовнішнім і внутрішнім викликам. При цьому природа функціонування держави є комунікативною, що означає можливість його осмислення окремо від інституційної характеристики держави. (с. 40 дисертації).

Слід відзначити слушне авторське обґрунтування положень, що функціонування держави не є тотожним діяльності держави. Друге поняття є значно ширшим, оскільки охоплює прояви активності держави, які пов'язані з поточним адмініструванням. Однак не можна впадати й в іншу крайність, стверджуючи, що функціонування держави — це сукупність її функцій. М. В. Дзевелюк вказує, що функціонування держави може охоплювати ті прояви її активності, які ще не набули рангу самостійної функції. (с. 41 дисертації).

М. В. Дзевелюк уперше запропонує розглядати функції держави як особливі канали комунікації між державою і суспільством, що виникають унаслідок раціоналізації їх нормативних та інституційних засад, що веде до їх становлення як дискурсів — стабільних і тривалих форм взаємодії між людьми, покликаних вирішувати завдання загальносуспільного значення. (с. 62 дисертації).

М. В. Дзевелюк удосконалює категоріальний апарат юридичної науки шляхом обґрунтування сутності таких понять як: сучасна держава, концепти мінімальної та скромної держави, теорія функціонального суверенітету, номенклатура функцій держави та ін. (с. 30, 47, 64 дисертації).

Розділ другий «Традиційний вимір функцій держави» складається з трьох підрозділів і розкриває усталені аспекти функціонування держави, які сьогодні зазнають теоретичних трансформацій.

Заслужують на увагу висновки дисертантки щодо проблеми побудови раціональної моделі функціонування держави, яка передбачає неможливість держави здійснювати необмежену кількість функцій. Ця проблема зумовлена поширеним прагненням представити будь-яку активність держави через категорію функції. Таке штучне розширення меж

функціонування держави веде до вкрай небезпечної ситуації, яку можна охарактеризувати як інфляцію державності. (с. 96 дисертації).

Слід відзначити обґрунтовані авторкою положення, що ідея мінімальних функцій держави безпосередньо пов'язана з тим, що такі функції є онтологічно визначеними, тобто їх існування й реалізація впливають з того, чим саме є держава для суспільства, а тому відмова від реалізації таких функцій веде до критичного послаблення державності й втрати нею своєї субстантивної основи. (с. 116 дисертації).

Аналіз сутності вимог сучасності, дозволив М. В. Дзевелюк встановити, що додаткові функції є результатом розширення меж соціальних очікувань від держави. Більшість додаткових функцій держави, що передовсім пов'язані з соціальною сферою, з'явилися внаслідок осмислення позитивних зобов'язань держави у другій половині ХХ ст. Кожна держава здійснює власний набір додаткових функцій, що визначається особливостями державної політики, структури економіки, соціального розвитку тощо. (с. 116- 117 дисертації).

Розділ третій «Трансформації функцій сучасної держави», який складається з трьох підрозділів, присвячено аналізу трьох ключових тенденцій трансформації функцій сучасної держави: становлення структур глобального управління, делегування функцій держави й інституціоналізація функціональної моделі сервісної держави.

Уперше проаналізовано феномен децентралізації і деконцентрації функціонального механізму сучасної держави та запропоновано розмежовувати дві основні форми делегування функцій: публічне делегування й приватне делегування. (с.153 дисертації).

Особливо слід відзначити сформульоване М. В. Дзевелюк поняття та фундаментальні властивості сервісної держави як функціональної моделі сучасної держави: сервісна держава – це функціональна модель сучасної держави, зорієнтована на максимальну деконцентрацію і децентралізацію

функцій, реалізація яких здійснюється, зазвичай, на конкурентних засадах у ситуативному режимі. (с. 173 дисертації).

М. В. Дзевелюк цілком слушно зазначає, що розвиток глобального управління суттєво трансформує функціональні параметри сучасної держави. По-перше, відбувається перенесення частини функцій держави на наднаціональний рівень, по-друге, трансформуються уявлення про державний суверенітет, по-третє, з'являються нові методи та інструменти реалізації функцій держави. (с. 179 дисертації).

Загальний огляд роботи свідчить про те, що з поставленими завданнями М. В. Дзевелюк впоралася успішно, продемонструвала глибоку обізнаність з досліджуваних питань, має власну точку зору з дискусійних проблем, що підвищує цінність проведеного дослідження.

Завершується дисертаційне дослідження висновками, які в узагальненому вигляді відображають основний зміст роботи.

Практична значимість дисертаційного дослідження. Дослідження є внеском до загальнотеоретичного аналізу функцій держави на сучасному етапі розвитку суспільства та практичних кроків щодо вдосконалення функціонування нашої держави на шляху входження до європейського співтовариства.

Результати та висновки дослідження можуть використовуватися у:

науково-дослідній діяльності – для подальших розробок у сфері теорії сучасної держави та номенклатури її функцій, зокрема, інституціоналізації сервісної моделі державності;

правотворчій та правозастосовній сферах – для удосконалення нормотворчих, правозастосовних, правоінтерпретаційних процедур з урахуванням особливостей функціональної структури сучасної держави;

організаційно-управлінській сфері – для орієнтації державного управління на застосування стратегій і методик аутсорсингу та інших форм приватного делегування державних функцій;

навчальному процесі – для удосконалення навчальних курсів «Теорія держави і права», «Проблеми теорії держави і права», «Методологія юридичної науки», «Сучасна держава» та ін.

Повнота викладу наукових положень дисертації в опублікованих працях. Результати дослідження відображені у 6 наукових статтях, 4 з яких опубліковано в наукових виданнях, включених до переліку фахових з юридичних наук, одна публікація, що додатково висвітлює зміст дисертації та одна – у зарубіжному науковому виданні. Додатково положення дослідження відображені у 6 опублікованих тезах виступів на всеукраїнських та міжнародних конференціях.

Автореферат відповідає змісту дисертації, достатньою мірою розкриває її основні положення та відповідає нормативним вимогам МОН України.

Зауваження щодо змісту дисертації. В цілому високо оцінюючи зміст дисертаційного дослідження, слід відмітити низку зауважень та дискусійних положень:

зауваження:

Проводячи загальнотеоретичне дослідження традицій та новацій в розвитку функцій сучасної держави, М. В. Дзевелюк аналізує в основному теоретичні моделі. Можливо, звернення до окремих національних та зарубіжних законодавчих актів, актів міжнародного права, стало би значним підґрунтям для проведення порівняльного аналізу не тільки особливостей нормативної регламентації порядку організації функціонування сучасних держав, а й встановлення перспектив їх розвитку.

питання щодо змісту дисертації:

1. На с. 62 дисертації, авторкою запропоновано розглядати функції держави як особливі канали комунікації між державою і суспільством, що виникають унаслідок раціоналізації їх нормативних та інституційних засад, що веде до їх становлення як дискурсів – стабільних і тривалих форм

взаємодії між людьми, покликаних вирішувати завдання загальносуспільного значення.

Наведене визначення цілком відображає дух новаційності представленого дисертаційного дослідження, але, поряд із цим, породжує певні питання, які мають бути додатково пояснені дисертанткою.

Тож, яким чином слід співвідносити запропоноване дисертанткою твердження «що функції держави є особливим каналом комунікації» із положеннями ст. 17 Конституції України в якій зазначено, що «захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу», тож хотілось би зрозуміти, яким чином має захищатися суверенітет нашої держави завдяки «каналам комунікації»?

2. Застосовуючи комунікативний підхід М. В. Дзевелюк обґрунтовує (с. 60, 61 дисертації), що функція держави, це комунікація між державою та суспільством, тож як, у зазначеному контексті, має реалізовуватися функція міжнародної співпраці, яка є відображенням спільної діяльності держав в політичній, економічній та інших сферах?

3. У другому розділі авторка проводить аналіз традиційного виміру функцій держави, виділяючи межі функціонування держави, мінімальні та додаткові функції держави. У зазначеному аспекті виникає питання, чи існують максимальні функції держави і якщо так, то які?

4. З урахуванням наведених М. В. Дзевелюк положень та міркувань, виникає методологічне питання відносно перспектив сучасної держави: держава має стати інституцією, яка надає певні послуги, або закріпити свої позиції авторитетного та владного арбітру забезпечення втілення у життя та захисту прав і свобод суб'єктів права?

Проте зазначені питання та зауваження не впливають на загалом позитивну оцінку опонованої роботи. Дисертація носить завершений характер, встановлена мета дослідження розкрита у достатньому обсязі,

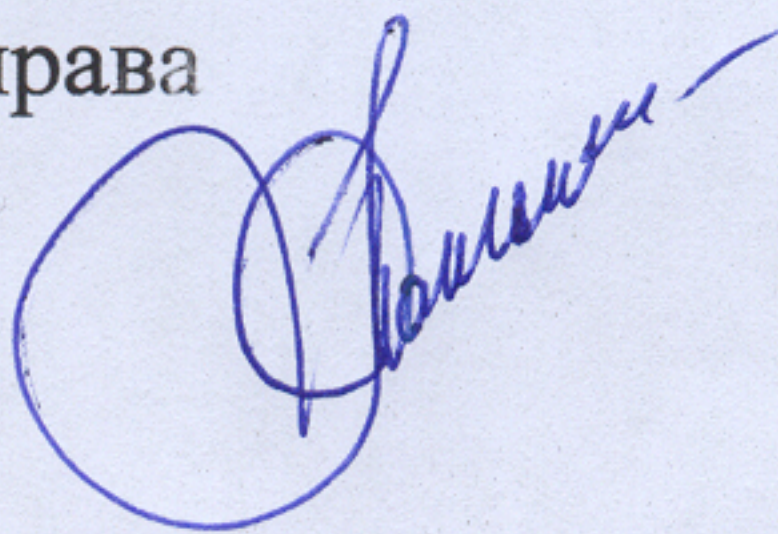
основні положення дисертаційної роботи отримали необхідне наукове обґрунтування.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам МОН України. Дисертація Дзевелюк Марини Володимирівни на тему: «Традиції та новації в розвитку функцій сучасної держави» відповідає вимогам п. п. 9, 11-13 та 14 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р., та Наказу МОН України №40 від 12.01.2017 р., зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 03.02.2017 р., за №155/30023, а її авторка заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії (кандидата наук) за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри теорії та історії держави і права

Міжнародного гуманітарного університету

Д. Г. Манько

31.10.2017р.

фізичне зоч. Манько Д.Г.

підв'язує; ре...

А.Ф. Косовська